

(सप्तमोऽध्यायः ॥ वर्गः 1-39)

(12)

98

(म.8, अनु.10)

ऋषिः नृमेधः आङ्गिरसः छन्दः उष्णिक् 1-6,8, ककुप् 7,10-11, पुरउष्णिक् 9,12 देवता इन्द्रः

इन्द्राय सामं गायत् विप्राय बृहते बृहत्	धर्मकृते विपश्चिते पनस्यवे	॥ 1 ॥
त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः	विश्वकर्मा विश्वदेवो म्हाँ असि	॥ 2 ॥
विभ्राजञ्ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं दिवः	देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे	॥ 3 ॥
एन्द्रं नो गधि प्रियः सत्राजिदगोह्यः	गिरिर्न विश्वतस्पृथुः पतिर्दिवः	॥ 4 ॥
अभि हि संत्य सोमपा उभे बभूथ रोदसी	इन्द्रासि सुन्वतो वृधः पतिर्दिवः	॥ 5 ॥
त्वं हि शश्वतीनामिन्द्रं दूर्ता पुरामसि	हन्ता दस्योर्मनोर्वृधः पतिर्दिवः	॥ 6 ॥
अधा हीन्द्रं गिर्वणं उप त्वा कामान्महः संसृज्महे	उदेव यन्त उदभिः	॥ 7 ॥
वार्षं त्वां यव्याभिर्वर्धन्ति शूर ब्रह्माणि	वावृध्वांसं चिदद्रिवो दिवेदिवे	॥ 8 ॥
युञ्जन्ति हरीं इषिरस्य गार्थयोरौ रथं उरुयुगे	इन्द्रवाहा वचोयुजा	॥ 9 ॥
त्वं न इन्द्रा भरं ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे	आ वीरं पृतनाषहम्	॥ 10 ॥
त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ	अधा ते सुम्रमीमहे	॥ 11 ॥
त्वां शुष्मिन्पुरुहूत वाजयन्तमुप ब्रुवे शतक्रतो	स नो रास्व सुवीर्यम्	॥ 12 ॥

(8)

99

(म.8, अनु.10)

ऋषिः नृमेधः आङ्गिरसः छन्दः बृहती 1,3,5,7, सतोबृहती 2,4,6,8 देवता इन्द्रः

त्वामिदा ह्यो नरोऽपीप्यन्वज्जिन्भूर्णयः		
स इन्द्रं स्तोमवाहसामिह श्रुध्युप स्वसरमा गहि	॥ 1 ॥	
मत्स्वा सुशिप्र हरिवस्तदीमहे त्वे आ भूषन्ति वेधसः		
तव श्रवांस्युपमान्युक्थ्या सुतेष्विन्द्रं गिर्वणः	॥ 2 ॥	
श्रायन्तइव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत		
वसूनि जाते जर्नमान् ओजसा प्रति भागं न दीधिम	॥ 3 ॥	
अनर्शरानि वसुदामुपं स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातयः		
सो अस्य कामं विधुतो न रोषति मनो दानाय चोदयन्	॥ 4 ॥	
त्वमिन्द्रं प्रतूतिष्वभि विश्वा असि स्पृधः। अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः	॥ 5 ॥	
अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा		
विश्वास्ते स्पृधः श्रथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्रं तूर्वीसि	॥ 6 ॥	
इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् । आशुं जेतारं हेतारं रथीतममतूर्तं तुग्यावृधम्	॥ 7 ॥	
इष्कर्तारमनिष्कृतं सहस्कृतं शतमूर्तिं शतक्रतुम् । समानमिन्द्रमवसे हवामहे वसवानं वसुजुवम्	॥ 8 ॥	

ऋषिः नेमः भार्गवः 1-3,6-12, इन्द्रः 4-5 छन्दः त्रिष्टुप् 1-5,10-12, जगती 6, अनुष्टुप् 7-9
देवता इन्द्रः 1-7,12, सुपर्णः 8, इन्द्रः वज्रः वा 9, वाक् 10-11

अयं तं एमि तन्वा पुरस्ताद्विश्वे देवा अभि मां यन्ति पश्चात् |
यदा मह्यं दीधरो भागमिन्द्रादिन्मया कृणवो वीर्याणि || 1 ||
दधामि ते मधुनो भुक्षमग्रे हितस्ते भागः सुतो अस्तु सोमः |
असंश्च त्वं दक्षिणतः सखा मेऽधा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि || 2 ||
प्र सु स्तोमं भरत वाज्यन्त इन्द्राय सत्यं यदि सत्यमस्ति |
नेन्द्रो अस्तीति नेम उ त्व आह क ई ददर्श कमभि ष्टवाम || 3 ||
अयमस्मि जरितः पश्य मेह विश्वा जातान्यभ्यस्मि म्हा |
ऋतस्य मा प्रदिशो वर्धयन्त्यादर्दिरो भुवना दर्दरीमि || 4 ||
आ यन्मा वेना अरुहन्नृतस्यं एकमासीनं हर्यतस्यं पृष्ठे |
मनीश्विन्मे हृद आ प्रत्यवोचदचिक्रदुञ्छिशुमन्तः सखायः || 5 ||
विश्वेत्ता ते सर्वनेषु प्रवाच्या या चकथं मघवन्निन्द्र सुन्वते |
पारावतं यत्पुरुसंभृतं वस्वपावृणोः शरुभाय ऋषिबन्धवे || 6 ||
प्र नूनं धावता पृथङ्गेह यो वो अवावरीत् | नि षीं वृत्रस्य मर्माणि वज्रमिन्द्रो अपीपतत् || 7 ||
मनोजवा अयमान आयसीमतरत्पुरंम् | दिवं सुपर्णो गत्वाय सोमं वज्रिण आभरत् || 8 ||
समुद्रे अन्तः शयत उद्रा वज्रो अभीवृतः | भरन्त्यस्मै संयतः पुरःप्रस्रवणा बलिम् || 9 ||
यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि राष्ट्रीं देवानां निषसाद मन्द्रा |
चतस्र ऊर्जं दुदुहे पर्यासि कं स्वदस्याः परमं जगाम || 10 ||
देवीं वाचमजनयन्त देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति |
सा नो मन्दिषमूर्जं दुहाना धेनुर्वागुस्मानुप सुष्टुतैतुं || 11 ||
सखे विष्णो वितरं वि क्रमस्व द्यौर्देहि लोकं वज्राय विष्कभे |
हनाव वृत्रं रिणचाव सिन्धूनिन्द्रस्य यन्तु प्रसवे विसृष्टाः || 12 ||

ऋषिः जमदग्निः भार्गवः छन्दः बृहती 1,5,7,9,11,13, सतोबृहती 2,4,6,8,10,12, गायत्री 3,
त्रिष्टुप् 14-16 देवता मित्रावरुणौ 1-4, मित्रावरुणादित्याः 5, आदित्याः 6, अश्विनौ 7-8, वायुः 9-10,
सूर्यः 11-12, उषाः सूर्यप्रभा वा 13, पवमानः 14, गौः 15-16

ऋधगित्था स मर्त्यैः शशमे देवतातये | यो नूनं मित्रावरुणावभिष्टय आचक्रे हव्यदातये || 1 ||
वर्षिष्ठक्षत्रा उरुचक्षसा नरा राजाना दीर्घश्रुत्तमा |
ता बाहुता न दंसना रथर्यतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः || 2 ||
प्र यो वां मित्रावरुणाजिरो दूतो अद्रवत् | अयःशीर्षा मदैरघुः || 3 ||

न यः संपृच्छे न पुनर्हवीतवे न संवादाय रमते |
 तस्मात्रो अद्य समृतेरुरुष्यतं बाहुभ्यां न उरुष्यतम् || 4 ||
 प्र मित्राय प्रार्यम्णे संचूर्ध्वमृतावसो |
 वरूथ्यं वरुणे छन्दं वचः स्तोत्रं राजसु गायत || 5 ||
 ते हिंन्विरे अरुणं जेन्यं वस्वेकं पुत्रं तिसृणाम् । ते धामान्यमृता मर्त्यानामदब्धा अभि चक्षते || 6 ||
 आ मे वचांस्यद्यता द्युमत्तमानि कर्त्वा । उभा यातं नासत्या सजोषसा प्रति हव्यानि वीतये || 7 ||
 रातिं यद्वामरक्षसं हवामहे युवाभ्यां वाजिनीवसू |
 प्राचीं होत्रां प्रतिरन्तावितं नरा गृणाना जमदग्निना || 8 ||
 आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः |
 अन्तः पवित्रं उपरिं श्रीणानोऽयं शुक्रो अयामि ते || 9 ||
 वेत्यध्वर्युः पृथिभी रजिष्ठैः प्रति हव्यानि वीतये |
 अधो नियुत्व उभयस्य नः पिब शुचिं सोमं गवांशिरम् || 10 ||
 बण्महाँ असि सूर्य बळादित्य महाँ असि । महस्ते सतो महिमा पनस्यतेऽद्धा देव महाँ असि || 11 ||
 बट् सूर्य श्रवसा महाँ असि सत्रा देव महाँ असि |
 मद्वा देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् || 12 ||
 इयं या नीच्यकिणी रूपा रोहिण्या कृता । चित्रेव प्रत्यदर्श्यायत्यंन्तर्दशसु बाहुषु || 13 ||
 प्रजा ह तिस्रो अत्यायमीयुर्न्यंन्या अर्कमभितो विविश्रे |
 बृहद्ध तस्थौ भुवनेष्वन्तः पवमानो हरित् आ विवेश || 14 ||
 माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसादित्यानाममृतस्य नाभिः |
 प्र नु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागामदितिं वधिष्ट || 15 ||
 वचोविदं वाचमुदीरयन्ती विश्वाभिधींभिरुपतिष्ठमानाम् |
 देवीं देवेभ्यः पर्येयुषीं गामा मावृक्त मर्त्यो दुभ्रचेताः || 16 ||

(22)

102

(म.8, अनु.10)

ऋषिः भार्गवः प्रयोगः अग्निः बार्हस्पत्यः पावकः वा सहसस्युत्रौ गृहपतियविष्टौ तयोः वा अन्यतरः

छन्दः गायत्री

देवता अग्निः

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे	कविर्गृहपतिर्युवा	1
स न् ईळानया सह देवाँ अग्ने दुवस्युवा	चिकिद्विभान्वा वह	2
त्वया ह स्विद्युजा वयं चोदिष्टेन यविष्ट्य	अभि ष्मो वाजसातये	3
और्वभृगुवच्छुचिमप्रवान्वादा हुवे	अग्निं समुद्रवाससम्	4
हुवे वातस्वनं कविं पर्जन्यक्रन्द्यं सहः	अग्निं समुद्रवाससम्	5
आ स्रवं सवितुर्यथा भर्गस्येव भुजिं हुवे	अग्निं समुद्रवाससम्	6
अग्निं वो वृधन्तमध्वराणां पुरूतमम्	अच्छा नप्ते सहस्वते	7

अयं यथा न आभुवत्त्वष्टा रूपेव तक्ष्या	अस्य क्रत्वा यशस्वतः	॥ 8 ॥
अयं विश्वा अभि श्रियोऽग्निर्देवेषु पत्यते	आ वाजैरुप नो गमत्	॥ 9 ॥
विश्वेषामिह स्तुहि होतृणां यशस्तमम्	अग्निं यज्ञेषु पूर्वम्	॥ 10 ॥
शीरं पावकशोचिषं ज्येष्ठो यो दमेष्वा	दीदार्य दीर्घश्रुतमः	॥ 11 ॥
तमर्वन्तं न सानसिं गृणीहि विप्र शुष्मिणम्	मित्रं न यातयज्जनम्	॥ 12 ॥
उप त्वा जामयो गिरो देदिशतीर्हविष्कृतः	वायोरनीके अस्थिरन्	॥ 13 ॥
यस्य त्रिधात्ववृतं बर्हिस्तस्थावसन्दिनम्	आपश्चित्रि दधा पदम्	॥ 14 ॥
पदं देवस्य मीळहुषोऽनाधृष्टाभिरूतिभिः	भद्रा सूर्यइवोपदक्	॥ 15 ॥
अग्नें घृतस्य धीतिभिस्तेपानो देव शोचिषा	आ देवान्वक्षि यक्षि च	॥ 16 ॥
तं त्वाजनन्त मातरः कविं देवासो अङ्गिरः	हव्यवाहममर्त्यम्	॥ 17 ॥
प्रचेतसं त्वा कवेऽग्नें दूतं वरेण्यम्	हव्यवाहं निषेदिरे	॥ 18 ॥
नहि मे अस्त्यध्या न स्वधितिर्वनन्वति	अथैतादृग्भरामि ते	॥ 19 ॥
यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारूणि दुध्मसिं	ता जुषस्व यविष्ठ्य	॥ 20 ॥
यदत्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति	सर्वं तदस्तु ते घृतम्	॥ 21 ॥
अग्निमिन्धानो मनसा धियं सचेत् मर्त्यः	अग्निमीधे विवस्वाभिः	॥ 22 ॥

(14)

103

(म.8, अनु.10)

ऋषिः सोभरिः काण्वः	छन्दः बृहती 1-4,6, विराड्रूपा 5, सतोबृहती 7,9,11,13, ककुप् 8,12,
हसीयसी 10, अनुष्टुप् 14	देवता अग्निः 1-13, अग्निः मरुतः च 14

अर्दिशि गातुवित्तमो यस्मिन्त्रतान्यादुधुः। उपो षु जातमार्यस्य वर्धनमग्निं नक्षन्त नो गिरः ॥ 1 ॥
 प्र देवोदासो अग्निर्देवाँ अच्छा न मज्मना |
 अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौ नाकस्य सानवि ॥ 2 ॥
 यस्माद्रेजन्त कृष्टयश्चकृत्यानि कृण्वतः। सहस्रसां मेधसाताविव त्मनाग्निं धीभिः संपर्यत ॥ 3 ॥
 प्र यं राये निनीषसि मर्तो यस्तं वसो दाशत् |
 स वीरं धत्ते अग्र उक्थशंसिनं त्मना सहस्रपोषिणम् ॥ 4 ॥
 स दृळ्हे चिदभि तृणत्ति वाजमर्वता स धत्ते अक्षिति श्रवः |
 त्वे देवत्रा सदा पुरूवसो विश्वा वामानि धीमहि ॥ 5 ॥
 यो विश्वा दर्यते वसु होता मन्द्रो जनानाम्।मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्र स्तोमा यन्त्युग्रये ॥ 6 ॥
 अश्वं न गीर्भी रथ्यं सुदानवो मर्मज्यन्ते देवयवः |
 उभे तोके तनये दस्म विशपते पषि राधो मघोनाम् ॥ 7 ॥
 प्र मंहिष्ठाय गायत ऋताव्रै बृहते शुक्रशोचिषे । उपस्तुतासो अग्रये ॥ 8 ॥
 आ वंसते मघवा वीरवद्यशः समिद्धो द्युष्प्राहुतः |
 कुविन्नो अस्य सुमतिर्नवीयस्यच्छा वाजेभिरागमत् ॥ 9 ॥
 प्रेष्ठमु प्रियाणां स्तुह्यासावार्तिथिम् । अग्निं रथानां यमम् ॥ 10 ॥
 उदिता यो निदिता वेदिता वस्वा यज्ञियो ववर्तति |

दुष्टरा यस्य प्रवृणे नोर्मयो धिया वाजं सिषासतः ॥ 11 ॥

मा नो हणीतामतिथिर्वसुरग्निः पुरुप्रशस्त एषः । ाः सुहोता स्वध्वरः ॥ 12 ॥

मो ते रिषन् ये अच्छोक्तिभिर्वसोऽग्रे केभिश्चिदेवैः ।

कीरिश्चिद्धि त्वामीष्टे दूत्याय रातहव्यः स्वध्वरः ॥ 13 ॥

आग्रै याहि मरुत्सखा रुद्रेभिः सोमपीतये । सोभर्या उप सुष्टुतिं मादयस्व स्वर्णरे ॥ 14 ॥

। इति अष्टमं मण्डलम् समाप्तम् ।